

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ СУЧАСНИХ ЛЮБОВНИХ РОМАНІВ

У статті досліджуються соціально-психологічні особливості змісту сучасних любовних романів. За допомогою методу контент-аналізу виділено і проаналізовано шість основних сюжетних ліній таких романів. Показано, що основні складові змісту романів про кохання, як і назви більшості з них, є стереотипними. Це: "Коваль свого щастя", "Любовний трикутник", "Героїня-об'єкт" (або "Жертва долі"), "Домінуючий ерос", "Таємниці героїв", "Зрада коханого (коханої)" (або "Розбите серце").

Ключові слова: любовний роман, сюжетні лінії, соціальні (тендерні) стереотипи.

Постановка проблеми. Мистецтво, зокрема література, – один із вагомих чинників процесу соціалізації. Знайомство з його творами формує світогляд, часто слугує взірцем для соціальної поведінки. Важливу роль у формуванні уявлень про міжособистісні стосунки відіграє такий літературний жанр як любовний роман. Зокрема, результати одного з наших досліджень показали, що серед інших жанрів для більшості студентської молоді він є найпривабливішим [2]. Про популярність любовних романів серед молоді і дорослого населення у 2000-ні роки ведуть мову також російські науковці [3; 4].

З іншого боку, відомо, що зміст будь-якого художнього твору відображає не лише культурні та психологічні особливості автора, але й читачів. Особливо це стосується багатьох сучасних творів, які орієнтуються на так званого "масового споживача". Отже, психологічний аналіз сучасної художньої літератури, зокрема любовних романів, дає змогу виявити соціально-психологічні особливості існуючої масової свідомості (або, як часто тепер кажуть, "ментальності") і уявлень про норми взаємин чоловіка та жінки, гендерні стереотипи, а також дослідити певні тенденції у динаміці ціннісних орієнтацій.

Метою нашого дослідження стало вивчення основних сюжетних ліній сучасних любовних романів. **Об'єкт** дослідження склали анотації до сучасних романів про кохання, розміщені в каталогах популярного харківського книжкового клубу "Клуб сімейного дозвілля", а **предмет** – соціально-психологічні особливості змісту вище зазначених романів.

Методика та процедура дослідження. Для вивчення змісту романів про кохання сучасних авторів ми проаналізували анотації до 86 творів зазначеного жанру, наведені в каталогах "Клубу сімейного дозвілля" за період з осені 2012 року по літо 2013 року включно. При цьому нами не враховувалися класичні твори і такі, що повторювалися в ряді каталогів. До відібраних анотацій було застосовано процедуру контент-аналізу. Наголосимо, що подальший аналіз стосувався лише тих категорій, частота згадування яких склала не менше 10% від загальної кількості творів.

Отримані результати та їх аналіз. Нами було виділено 6 основних категорій – сюжетних ліній сучасної любовної прози (див. табл. 1). Причому зміст кожного четвертого роману поєднує у собі кілька сюжетних ліній.

Таблиця 1

Основні сюжетні лінії сучасних любовних романів і їхня частота

№	Сюжетні лінії	%
1	"Коваль свого щастя"	19
2	"Любовний трикутник"	17
3	"Героїня-об'єкт", або "Жертва долі"	16
4	"Домінуючий ерос"	16
5	"Таємниці героїв"	15
6	"Зрада коханого (коханої)", або "Розбите серце".	15

Як бачимо, в романах про кохання найчастіше зустрічається сюжетна лінія "**Коваль свого щастя**". Таку назву вона отримала через те, що головна героїня (адже зазвичай це жінка) не бажає миритися з обставинами, які склалися, і намагається змінити ситуацію на свою користь. Шляхом активних дій вона сама або з чиеюсь допомогою бореться за своє кохання: відбиває коханого у суперниці (в тому числі, подруги), прагне врятувати його від загибелі, відстоює право на "недозволене кохання" (йде проти волі батьків, кохає

ворога держави тощо). Крім того, героїня робить усе можливе, щоб змінити власне життя на краще – досягти певного статусу в суспільстві, отримати багатство, реалізувати заповітну мрію.

З нашого погляду, ця сюжетна лінія вказує на бажання жінок-авторів зламати існуючі в суспільстві гендерні стереотипи про пасивну роль жінки в сім'ї та суспільстві, про її єдине призначення – стати матір'ю та покірною дружиною. Також припускаємо: уявлення про активну позицію представниці жіночої статі продиктовані реаліями ХХІ століття, коли все більшої ваги набувають феміністичні погляди, розглядається можливість активної участі жінок у різних сферах сучасного життя – політичній, економічній, культурній тощо. До того ж зміст цієї категорії демонструє поступовий перегляд стереотипних стосунків жінок із чоловіками. Якщо раніше доля жінки переважно не залежала від неї самої (вона мала коритися волі рідних і одружуватися з нелюбом, часто приховувала справжні почуття, таємно страждала і чекала освідчення коханого тощо), то тепер представниця жіночої статі стала розкутішою, впевненішою в собі, своїй вроді, може сама освідчитися або підштовхнути коханого до цього, здатна відстоювати право навіть на заборонене кохання. Наведемо кілька цитат.

"Зустрівши гарного юнака, Тереза вирішує завоювати його серце. Від бабусі вона успадкувала гроші і чаклунський дар – бачити почуття інших людей. Вона вирішує використати цей дар, щоб забрати коханого у суперниці". (С.Ліндблум "Охоча").

"Серцю не накажеш – Нора, вісімнадцятилітня дочка багатого торговця, покохала секретаря батька Саймона. Ради нього дівчина ризикнула честю, порушила волю батьків, втратила репутацію у світі..." (С. Ларк "Острів надії").

"Мері мріє розводити коней. Для цього потрібна величезна сума. Єдиний спосіб здобути її – вигідно вийти заміж. І Мері вирушає на пошуки багатого нареченого..." (К. Максвелл "Поєдинок двох сердець").

"Вона пройшла шлях від малолітньої повії до витонченої леді!..." (Л. Холман "Лінні: В ім'я кохання").

Як видно з останньої цитати, сюжети любовних романів часто постають такою собі казкою про Попелюшку. Посилаючись на представників психоаналізу, можна припустити, що авторки згаданих творів (адже загалом це жінки) намагаються через героїв реалізувати власні мрії, бажання, потреби (зокрема у щасливому коханні, кар'єрі, грошах і т. ін.).

Другою за частотою сюжетною лінією романів про кохання є *"Любовний трикутник"*. Популярність цієї категорії закономірна, адже акцент тут ставиться саме на аналізі часом непростих міжособистісних стосунків представників протилежних статей, побудованих не лише на взаємній симпатії, але й на конкуренції, конфліктах, які часто супроводжуються неприхованою ворожнечею. Причому варіанти любовних трикутників "чоловік – жінка – інший чоловік" і "жінка – чоловік – інша жінка", наявні у цих романах, зустрічаються майже з однаковою частотою. Такі любовні трикутники часом відображають реалії нашого життя (хоч і гіперболізовані та з акцентом на пікантних подробицях). Подамо приклади.

"Маркіз Сейнтхілл усе життя присвятив гонитві за задоволеннями, і жодна красуня не могла встояти перед його чарівливістю... Але одного разу трапилося неможливе – він закохався! Скромна Кетрін полонила його серце. Однак і встояти перед спокусливою і таємничою мадам Венною, господинею розкішного борделю, Сейнтхілл не має сил. Кого ж він обере – чисту юну дівчину чи пристрасну загадкову красуню?..." (А. Хоукінз. "Ніч з палким негідником").

"...Вона опинилася між двох вогнів – у неї закохався чорношкірий раб Аквазі і... син її чоловіка Дуглас..." (С. Ларк "Острів надії").

Категоріями, які посідають третє місце за частотою у досліджуваних творах, є: "Героїня-об'єкт" (або "Жертва долі") і "Домінуючий Ерос". Проаналізуємо їх. Назва категорії *"Героїня-об'єкт"* (або *"Жертва долі"*) зумовлена тим, що за сюжетом жінка постає певним "об'єктом", "товаром", який можна вигідно продати, обміняти тощо. Її доля повністю в інших руках. Героїню або віддають заміж за когось перспективного, або продають, програють, викрадають. Щоправда, як уже згадувалося раніше, ці сюжети часто є казковими за характером, з хеппі-ендом (заввичай героїня закохується у того, з ким зводить її доля). Ось наприклад:

"...Батько програв її в карти, і тепер дівчина вирушає до переможця, який хоче одружити її зі своїм сином..." (С. Ларк "Земля білих хмарин").

"Роб викрав Елспет, наречену свого ворога, з-під вінця. І лише з ним вона зрозуміла, що таке кохання..." (К.Мейсон "Люба заручниця").

"Юну доньку феї та солдата Лару було продано мачухою у Дім насолоди, щоб її батько міг взяти участь у турнірі Доблесних Лицарів і вибитися зі злиднів..." (Б. Смолл "Лара").

Таким чином, на відміну від першої, ця категорія демонструє реальні події минулого, коли жінку ніхто не запитував про її почуття, бажання, коли вона майже повністю залежала від інших, передусім представників чоловічої статі (батька, братів, носія влади тощо). Крім того, не секрет, що пасивна роль жінки схвалюється і в деяких сучасних культурах (зокрема, східних). Отже, маємо, на жаль, справу з "живучістю" відповідних гендерних стереотипів.

Досить багато уваги у романах про кохання приділяється також сексуальним стосункам, фантазіям, пристрасності між героями різних статей. Тому ми виокремили категорію *"Домінуючий Ерос"*. Вірогідно, світогляд авторів цих творів є близьким до теорії З.Фрейда – в основі поведінки героїв лежить відомий "основний інстинкт", який одночасно виступає як засобом, так і метою. Фактично твори з таким нехитрим,

але цілком зрозумілим "лібідозним" сюжетом пропонують своїй "цільовій аудиторії" (жінкам) шаблон поведінки "Віддайся почуттю (коханцю)".

Цікаво, що романи зі згаданою категорією мають характерні назви: "Спокушання Джен Ейр" (Ш. Бронте і І. Синклер), "Ніч з палким негідником" (А. Хоукінз), "Розквіт пристрасті" (А. Хоукінз), "Заборонені уроки" (К. Каскі), "Палкий дотик" (Н. Джордан) тощо. Цим самим авторки заздалегідь дають читачам художні установки щодо власних творів, збираючи навколо себе читацьку аудиторію з відповідною спрямованістю художньої свідомості. Прочитуємо анотації.

"... У напівморочу бібліотеки вона зустрілася з герцогом Ексетером, який переплутав дівчину з куртизанкою. Його обікаючи дотики розбурхали в С'юзен пристрасть, і вона віддалась напливу почуттів..." (К. Каскі "Заборонені уроки").

"... Келрін навчалась мистецтву спокуси і з нетерпінням готувалася до церемонії втрати цноти... Чи зможе дівчина, яка вмє пробудити пристрасть і жадає кохання, знайти своє щастя?" (Дж. Бакарр "Білява гейша").

"... Джен незабаром розуміє, що маєток Тернфілд–Холл – це місце, яке дихає пристрастю, тут можуть утілитися її найсмівливіші фантазії..." (Ш. Бронте і І. Синклер "Спокушання Джен Ейр").

На четвертому місці знаходяться категорії "**Таємниці героїв**" і "**Зрада коханого (коханої)**" (або "**Розбите серце**"). Аби ще більше зацікавити читачів перипетіями сюжетів, автори любовних романів часто вдаються до приписування головним героям певних таємниць минулого або нинішнього часу, які є перепонами для довгоочікуваного щастя. Таку сюжетну лінію ми назвали "Таємниці героїв". Припускаємо, що поєднання в одній книзі любовного і в якомусь сенсі детективного сюжетів дозволяє знайти відгук у ширшого кола читачів. Недаремно ж любовні романи і детективи є одними з найпопулярніших нині жанрів художньої літератури. Ось кілька прикладів.

"... Ермін з дітьми переїжджає до батьків. Вона не підозрює, що тихе містечко чаїть смертельну небезпеку. Хтось хоче згубити дівчину та її рідних. Виявляється, в минулому її обожнюваного чоловіка приховано жахливу таємницю... Чи знайдуть Ермін і її коханий сили протистояти новим випробуванням?" (М.-Б. Дюпюї "Сирітка. Подих вітру").

"... Віола у відчай – вона кохає Уентворта всім серцем, але не може сказати йому про це. В її серці живе таємниця. Якщо хтось дізнається про неї – репутацію Віоли буде втрачено! Як повернути його кохання?" (А. Ешворт "У солодкому полоні").

"... Чи в минулому її сім'ї є таємниця, яка дорожча від золота? Ельза повинна розгадати її, лише тоді вона знайде своє кохання..." (Е. Марлітт "Золотоволоса Ельза").

Інша категорія "**Зрада коханого (коханої)**", або "**Розбите серце**" завершує список найпопулярніших сюжетних ліній у досліджуваних нами анотаціях до любовних романів. Її назва є красномовною: йдеться про подружню зраду (іноді про зраду нареченого). Не важко здогадатися, що у більшості випадків саме чоловік зраджує жінку:

"Ольгу зрадив чоловік, Дашу залишив наречений..." (Н. Костіна "Поверну кохання. З гарантією").

"... Кохана дружина Валентина не змогла пробачити йому зради, хоча серце її розривалося від горя. Адже розлучницею виявилася її давня подруга Галина..." (М. Папанова "Все таємне").

"... Через журналіста, що її переслідував, актриса потрапила в аварію, і тепер її обличчя втратило колишню вроду, чоловік пішов до іншої..." (Д. Сміт "Щастя за рогом").

Вважаємо, що ця сюжетна лінія також відбиває існуючі серед частини жінок гендерні стереотипи ("Всі чоловіки – козли", "Чоловіки – полігамні істоти" тощо). Взагалі про стереотипність та певну міфологічність сюжетів сучасних любовних романів ведуть мову також інші дослідники [1; 5; 6].

Зазначимо, що назви романів досліджуваного жанру теж часто відбивають стереотипність їхнього змісту. Зокрема відомо, що більшість цих книжок має щасливе закінчення і вселяє у читачів оптимізм, про що й свідчать назви: "Щасливий квиток" (М. Лі), "Острів надії" (С. Ларк), "Поверну кохання. З гарантією" (Н. Костіна), "Сльози щастя" (С. Льюїс), "Зустріч з принцом" (Дж. Адамс), "Мрії здійснюються" (Б. Делінські), "Після дощу буде сонце" (З. Виноградська), "Щаслива за власним бажанням" (З. Виноградська) "Щастя за рогом" (Д. Сміт), "Коли мрії здійснюються" (К.Максвелл) тощо. У ряді назв вжито слово "серце" та його похідні, що також є типовим для багатьох культур, коли йдеться про кохання. Наприклад: "Війна сердець" (К.Хантер), "Поєдинок двох сердець" (К.Максвелл), "Сердечна терапія" (М. Іванцова), "З ризиком для серця" (Д. Олвард), "Голос серця" (Д. Стіл). Про стереотипні назви романів із сюжетною лінією – пристрасть між героями – мова йшла раніше.

Висновки. Основні сюжетні лінії сучасних любовних романів є стереотипними, створеними за певним шаблоном. Загалом їх можна звести до наступних: кохання двох молодих людей, що супроводжується пристрастю; любовні "трикутники" і зрада коханої людини як результат непростих міжстатевих взаємин; певна таємниця (за принципом: "У всіх людей є свої секрети"), що заважає особистому щастю; і, нарешті, життєва позиція людини (у даному випадку жінки) – пасивна (скоритися обставинам і "пливти за течією") або активна (боротися за свої права і краще майбутнє). Та в будь-якому разі, як правило, всі перипетії сюжету закінчуються на оптимістичній ноті. Таке спрощене трактування дійсності пропонується, щоб не напружувати читачів зайвою інформацією та сповна забезпечити виконання творами мистецтва гедоністичної функції (недаремно ж любовні романи умовно називають "легким

жанром"). Стереотипність змісту романів про кохання відображають також їхні назви. Крім стереотипізації, зміст сучасної любовної прози часто будується на феноменах міфологізації та ідеологізації.

Вочевидь, значна частина аналізованих нами творів (та їм подібні) формує у молоді неповні, а часом і неадекватні уявлення про стосунки чоловіка та жінки. Це суттєво "підкріплюється" впливом ЗМІ, субкультур однолітків і відсутністю інтересу до класичних літературних творів, чиїх авторів не випадково вважали "знавцями людських душ". Зважаючи на вище сказане, актуальною є робота з формування психологічної культури молоді, зокрема методами бібліотерапії.

Використані джерела

1. Бочарова О. Формула женского счастья: Заметки о женском любовном романе / Оксана Бочарова // Новое литературное обозрение. – 1996. – № 22. – С. 65–78.
2. Дроздова М.А. Особенности культурных установок студентов-психологов / М.А. Дроздова // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – 2005. – Вип. 31. – Том 1. – С. 142–148.
3. Дубин Б. Книги в современной России: выпуск, распространение, чтение / Борис Дубин, Наталия Зоркая // Вестник общественного мнения: Данные. Анализ. Дискуссии. – 2005. – № 5. – С. 39–40.
4. Дубин Б. Чтение и общество в России 2000-х годов / Дубин Б., Зоркая Н. // Социологические исследования. – 2009. – № 7. – С. 61–77.
5. Кармалова Е.Ю. Мифопоэтическая основа жанров современной массовой культуры (женский любовный роман / киномелодрама) и рекламный дискурс / Е. Кармалова // Вестник Санкт-Петербургского университета. – Серия 9: Филология, востоковедение, журналистика. – 2008. – Вып. 1. – С. 120–128.
6. Фридлянд О.А. Социальная мифология любовного романа: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. культурологии: спец. 24.00.01 "Теория и история культуры" / О.А. Фридлянд. – М., 2003. – 16 с.

Drozдова M.A.

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE CONTENTS OF MODERN LOVE-STORY NOVELS

The social and psychological characteristics of contents of love-story novels by contemporary authors are studied in the article. Through content-analysis of annotations to 86 love-story novels there have been determined six major storylines. They are "Architect of one's own happiness", "Love triangle", "Heroine-object" (or "Victim of fate"), "Dominant eros", "Secrets of heroes", "Lover's betrayal" (or "Broken heart"). The first storyline "Architect of one's own happiness" reflects the struggle of the main heroine for her love, dreams, status and happy future. The second storyline "Love triangle" focuses on the analysis of sometimes difficult interpersonal relationships of men and women which lead to competition, conflict and so on. In the third storyline "Heroine-object" (or "Victim of fate") a woman is seen as "goods", which can be profitably sold, exchanged, etc.; her fate is entirely controlled by others. The fourth storyline "Dominant eros" is devoted to sexual relationships, fantasies, passion between the characters of the opposite sex. The fifth – "Secrets of heroes" – shows that the main characters have certain secrets of the past or the present time, standing on the way of happiness. The sixth storyline "Lover's betrayal" (or "Broken heart") deals with adultery (sometimes a betrayal of the groom). It has been found that all mentioned storylines are stereotyped, which is also proved by the titles of many analyzed novels. Besides stereotyping, the contents of modern love prose is often based on the phenomena of mythologizing and ideologizing.

Key words: love-story novel, storylines, social (gender) stereotypes.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2013

